

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Юридичний факультет
Кафедра цивільного права і процесу

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: Цивільне право

на тему: «Спадковий договір»

Виконала: студентка групи ПР-31

Галянта Анастасія

Керівник:

д.ю.н., професор Лукасевич-Крутник І. С.

Національна шкала _____

Кількість балів : _____

Оцінка : ECTS _____

Голова _____

Члени комісії _____

Тернопіль, ЗУНУ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ	
1.1. Поняття та правова природа спадкового договору.....	5
1.2. Історичний розвиток інституту спадкового договору.....	7
1.3. Співвідношення спадкового договору з іншими способами спадкування.....	9
Висновок до розділу 1.....	12
РОЗДІЛ 2. СТОРОНИ ТА ПРЕДМЕТ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ	
2.1. Суб'єкти спадкового договору: спадкодавець та набувач.....	13
2.2. Предмет спадкового договору: майнові права та обов'язки.....	15
2.3. Особливості спадкового договору у порівнянні з договором дарування та заповітом.....	18
Висновок до розділу 2.....	21
РОЗДІЛ 3. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ	
3.1. Нормативно-правове регулювання спадкового договору в Україні.....	22
3.2. Проблеми та перспективи вдосконалення законодавства про спадковий договір.....	24
Висновок до розділу 3.....	27
ВИСНОВОК.....	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	30

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах розвитку цивільного права України спадковий договір набуває дедалі більшої значущості як альтернативний спосіб розпорядження майном на випадок смерті, що дозволяє поєднати інтереси відчужувача у забезпеченні свого життя з гарантованою передачею майна конкретній особі. Актуальність теми зумовлена зростанням соціальних потреб у гнучких правових інструментах, які б відповідали індивідуальним обставинам громадян, а також необхідністю вдосконалення законодавства для усунення прогалин у регулюванні цього інституту. У той же час недостатня популярність спадкового договору серед населення та неоднозначність судової практики у спорах, пов'язаних із його виконанням, підкреслюють важливість поглибленого вивчення його теоретичних і практичних аспектів.

Науково-практичне значення цієї теми полягає у можливості розширення знань про спадковий договір як комплексний інститут цивільного права, що сприяє розвитку доктрини спадкування та вдосконаленню правозастосовної практики. Результати дослідження можуть бути використані для розробки пропозицій щодо уточнення норм законодавства, підвищення правової обізнаності громадян і нотаріусів, а також для формування єдиного підходу до вирішення спорів, пов'язаних із спадковими договорами.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі укладення, виконання та припинення спадкового договору в межах цивільного права України.

Предметом дослідження є правова природа, особливості укладення, суб'єкти, предмет і нормативно-правове регулювання спадкового договору, а також проблеми та перспективи його вдосконалення в українському законодавстві.

Метою дослідження є комплексний аналіз спадкового договору як інституту цивільного права, визначення його місця в системі спадкування, виявлення проблем правового регулювання та розробка пропозицій щодо вдосконалення відповідних норм.

Методи дослідження. У процесі написання курсової роботи використано низку наукових методів, зокрема історичний метод — для аналізу еволюції спадкового договору; порівняльно-правовий — для зіставлення його з іншими способами спадкування, такими як заповіт і договір дарування; формально-юридичний — для вивчення нормативної бази; системний — для оцінки місця спадкового договору в цивільному праві; а також метод узагальнення — для формулювання висновків і пропозицій.

Завданням дослідження є визначення правової природи та історичного розвитку спадкового договору; аналіз його суб'єктів і предмета; порівняння з іншими правовими інститутами; оцінка нормативно-правового регулювання та судової практики; виявлення проблем у застосуванні спадкового договору та обґрунтування шляхів їх вирішення.

Наукова база дослідження. Під час написання курсової роботи було використано праці таких провідних вчених та дослідників, як: І.А. Бірюков, Т.В. Боднар, О.В. Бондаренко, С.В. Васильєв, В.С. Гопанчук, О.В. Дзера, Ю.О. Заїка, В.М. Кравчук, О.В. Кузьмін, В.В. Луць, О.О. Мельник, З.В. Ромовська, І.В. Спасибо-Фатеева, Р.О. Стефанчук, Д.П. Фіолевський, Є.О. Харитонов, О.М. Чорноус, Р.Б. Шишка, Я.В. Ярема. Їхні роботи стали основою для теоретичного осмислення теми та аналізу практичних аспектів спадкового договору, що забезпечило ґрунтовність і наукову достовірність дослідження.

Структура курсової роботи. Курсова робота складається зі вступу, 3 розділів та 8 підрозділів, висновків та списку джерел, який містить 28 найменувань. Загальний обсяг роботи складає 29 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

1.1. Поняття та правова природа спадкового договору

Спадковий договір є одним із найменш поширених, але водночас унікальних інститутів цивільного права України, який поєднує в собі елементи як спадкового, так і договірної права. Відповідно до Цивільного кодексу України, спадковий договір визначається як угода, за якою одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі її смерті набуває право власності на майно відчужувача [24, ст. 1302]. Це визначення підкреслює двояку природу спадкового договору, що вирізняє його серед інших способів розпорядження майном на випадок смерті, таких як заповіт чи спадкування за законом.

Правова природа спадкового договору викликає дискусії серед науковців через його комплексний характер. З одного боку, він має ознаки договору, оскільки укладається за згодою сторін і передбачає виникнення взаємних прав та обов'язків ще за життя відчужувача. З іншого боку, його реалізація пов'язана зі смертю однієї зі сторін, що наближає його до інституту спадкування. Як зазначає Є.О. Харитонов, “спадковий договір є консенсуальною, двосторонньою угодою, що має спадково-правові наслідки” [21, с. 47]. Таким чином, він виступає своєрідним гібридом, який одночасно регулює майнові відносини за життя сторін і визначає порядок переходу майна після смерті відчужувача.

Спадковий договір відрізняється від інших цивільно-правових договорів своєю спрямованістю на майбутнє майнове забезпечення набувача за умови виконання ним певних обов'язків. Наприклад, літня людина може укласти спадковий договір із сусідом, зобов'язавши його доглядати за собою (надання продуктів, прибирання тощо), а натомість передати йому квартиру після своєї

смерті. Такий приклад ілюструє практичну значущість цього інституту для осіб, які потребують підтримки за життя і хочуть гарантувати передачу майна конкретній особі [18, с. 245]. На відміну від договору довічного утримання, спадковий договір не обмежується лише обов'язком утримання, а може включати будь-які розпорядження відчужувача, що не суперечать закону.

Важливим аспектом правової природи спадкового договору є його нотаріальна форма, передбачена статтею 1304 Цивільного кодексу України [24, ст. 1304]. Недотримання цієї вимоги тягне за собою нікчемність договору, що підкреслює його особливу юридичну вагу та потребу в державному контролі за такими угодами. О.М. Чорноус зазначає, що “нотаріальне посвідчення спадкового договору є гарантією захисту прав сторін і забезпечує чіткість їхніх зобов'язань” [25, с. 100]. Це також відрізняє його від заповіту, який хоч і вимагає нотаріального посвідчення, але є одностороннім волевиявленням, а не угодою.

Серед науковців немає єдиної думки щодо місця спадкового договору в системі цивільного права. Деякі автори, наприклад І.В. Спасибо-Фатеева, вважають його передусім договором, який лише опосередковано впливає на спадкові відносини [18, с. 247]. Інші, зокрема О.В. Кузьмін, наголошують на його спадково-правовій природі, вказуючи, що “основним результатом договору є перехід майна після смерті, що зближує його із заповітом” [11, с. 69]. На нашу думку, найбільш виваженою є позиція, яка визнає спадковий договір комплексним інститутом, що поєднує риси як договірної, так і спадкового права, адже він передбачає і зобов'язання за життя, і майнові наслідки після смерті.

Отже, спадковий договір є унікальним правовим інструментом, який дозволяє особі за життя розпорядитися своїм майном, одночасно встановивши обов'язки для набувача. Його правова природа полягає в поєднанні елементів

двосторонньої угоди та спадкового правонаступництва, що робить його гнучким механізмом для регулювання майнових відносин. Прикладом може слугувати ситуація, коли особа передає будинок за умови надання їй медичної допомоги до кінця життя — це демонструє як практичну, так і соціальну значущість цього інституту в сучасному цивільному праві України.

1.2. Історичний розвиток інституту спадкового договору

Інститут спадкового договору, хоча й є відносно новим для сучасного українського законодавства, має глибокі історичні корені, які сягають традицій римського права та еволюціонували через різні правові системи. Його поява в Цивільному кодексі України 2003 року стала результатом тривалого розвитку спадкового права, що відображає як загальноєвропейські тенденції, так і національні особливості правового регулювання майнових відносин.

У римському праві, яке стало основою для багатьох сучасних цивільних систем, спадковий договір як окремий інститут не був чітко сформований, однак його прообрази можна знайти в угодах типу *pactum successorium* (спадковий пакт). Такі угоди дозволяли сторонам домовлятися про передачу майна після смерті за умови виконання певних зобов'язань. Як зазначає Р.Б. Шишка, “римське право знало окремі випадки договорів із спадковими наслідками, але їхнє застосування було обмеженим через пріоритетність заповіту” [26, с. 36]. Ці ідеї вплинули на подальший розвиток європейських правових традицій, зокрема в германській правовій сім'ї, де спадковий договір (*Erbvertrag*) отримав ширше визнання.

На теренах України історичний розвиток спадкового права до ХХ століття базувався переважно на звичаєвих нормах і нормах Литовських статутів, які регулювали спадкування за законом або заповітом. Проте угоди,

подібні до спадкового договору, зустрічалися в практиці, наприклад, коли селяни домовлялися про передачу землі в обмін на догляд до кінця життя. С.В. Васильєв підкреслює, що “у дореволюційний період спадкове право України не знало формалізованого спадкового договору, але його елементи простежуються в побутових домовленостях” [4, с. 80]. Такі звичаї стали передумовою для пізнішого закріплення цього інституту в законодавстві.

У радянський період спадкове право в УРСР було значно обмеженим, а спадкування регулювалося Цивільним кодексом УРСР 1963 року, який не передбачав спадкового договору. Основним способом розпорядження майном на випадок смерті залишався заповіт, а договори, що передбачали передачу майна після смерті, не визнавалися через ідеологічні принципи соціалістичного права. Як зазначає Ю.О. Заїка, “радянська правова система відкидала можливість договірної регуляції спадкових відносин, вважаючи це буржуазним пережитком” [8, с. 45]. Проте в побуті продовжували існувати неформальні угоди, які за своєю суттю нагадували спадковий договір.

Ситуація змінилася після здобуття Україною незалежності та реформування цивільного законодавства. Ухвалення Цивільного кодексу України 2003 року стало знаковою подією, адже стаття 1302 вперше ввела спадковий договір як окремий правовий інститут [24, ст. 1302]. Цей крок був зумовлений як прагненням гармонізувати українське законодавство з європейськими стандартами, так і потребою в гнучкіших інструментах регулювання майнових відносин. З.В. Ромовська вказує, що “включення спадкового договору до ЦК України стало відповіддю на соціальні запити, зокрема потребу літніх людей у догляді за гарантованої передачі майна” [16, с. 145]. Наприклад, у практиці нотаріусів з’явилися випадки укладення спадкових договорів, коли особа передає будинок родичу чи сторонній особі за умови надання їй матеріальної підтримки до смерті.

Історичний розвиток спадкового договору в Україні демонструє його еволюцію від звичаєвих домовленостей до формалізованого інституту сучасного права. Якщо в минулому такі угоди мали неофіційний характер (наприклад, передача хати за обіцянку догляду), то нині вони отримали чітке правове регулювання, що забезпечує захист інтересів сторін. На думку Є.О. Харитонова, “спадковий договір є логічним результатом історичного розвитку цивільного права, яке прагне поєднати свободу розпорядження майном із соціальною спрямованістю” [22, с. 320]. Таким чином, цей інститут відображає як спадщину минулого, так і адаптацію до сучасних реалій, надаючи громадянам додатковий механізм для планування майнових відносин на випадок смерті.

Отже, історичний розвиток спадкового договору в Україні пройшов шлях від неформальних звичаєвих практик через обмеження радянського періоду до його законодавчого закріплення в ХХІ столітті. Цей процес ілюструє поступове визнання договірного підходу до спадкування як важливого елемента цивільного права, що відповідає потребам суспільства.

1.3. Співвідношення спадкового договору з іншими способами спадкування

Спадковий договір займає особливе місце в системі способів спадкування, передбачених цивільним законодавством України, оскільки поєднує в собі риси як договірного, так і спадкового права. Його співвідношення з іншими способами спадкування — спадкуванням за законом і за заповітом — дозволяє виявити як спільні риси, так і суттєві відмінності, що визначають його унікальність і практичну значущість. Аналіз цього співвідношення є важливим для розуміння сфери застосування спадкового

договору та його переваг чи обмежень порівняно з традиційними механізмами переходу майна після смерті.

Спадкування за законом, передбачене главою 86 Цивільного кодексу України, є базовим способом, що застосовується у разі відсутності заповіту чи спадкового договору [24, ст. 1261–1267]. Воно ґрунтується на черговості спадкоємців, визначеній законом, і не залежить від волі спадкодавця. На відміну від цього, спадковий договір є результатом добровільної угоди між відчужувачем і набувачем, що дозволяє точно визначити особу, яка отримає майно, та умови такої передачі. Як зазначає Т.В. Боднар, “спадкування за законом має імперативний характер, тоді як спадковий договір надає спадкодавцеві свободу вибору спадкоємця за умови виконання ним певних зобов’язань” [2, с. 114]. Наприклад, якщо особа хоче передати будинок не родичу з першої черги (скажімо, сину), а другу, хто доглядає за нею, спадковий договір стає єдиним способом гарантувати таке волевиявлення.

Спадкування за заповітом, у свою чергу, передбачає одностороннє волевиявлення спадкодавця, оформлене відповідно до статей 1233–1257 Цивільного кодексу України [24, ст. 1233]. Заповіт дозволяє спадкодавцеві вільно розпорядитися своїм майном, але не накладає на спадкоємців жодних обов’язків за життя testator’a (спадкодавця). Спадковий договір, навпаки, є двосторонньою угодою, яка передбачає активну участь набувача ще за життя відчужувача. В.С. Гопанчук підкреслює, що “головна відмінність спадкового договору від заповіту полягає в його консенсуальній природі та можливості встановлення обов’язків для набувача” [5, с. 47]. Наприклад, за заповітом особа може залишити квартиру племіннику без будь-яких умов, тоді як спадковий договір може зобов’язати цього племінника оплачувати комунальні послуги чи надавати матеріальну підтримку до смерті відчужувача.

Ще однією важливою відмінністю є момент виникнення прав та обов'язків. У спадкуванні за заповітом чи законом права спадкоємців виникають лише після смерті спадкодавця, тоді як у спадковому договорі зобов'язання набувача (наприклад, догляд чи утримання) починають діяти з моменту укладення договору. Водночас перехід права власності на майно, як і в інших способах спадкування, відбувається лише після смерті відчужувача [24, ст. 1302]. О.В. Дзера зазначає, що “спадковий договір створює унікальну ситуацію, коли права набувача формуються поступово, а їхня повна реалізація відкладається до майбутнього” [6, с. 320]. Це дозволяє, наприклад, укласти договір із умовою догляду за садом, який після смерті відчужувача перейде до набувача разом із будинком.

Порівняно зі спадкуванням за законом і заповітом, спадковий договір має вищий ступінь стабільності для сторін. Заповіт може бути змінений або скасований спадкодавцем у будь-який момент без згоди спадкоємців, тоді як спадковий договір, за винятком випадків, передбачених законом (наприклад, істотне порушення умов набувачем), є обов'язковим для обох сторін [24, ст. 1308]. І.В. Спасибо-Фатеева підкреслює, що “стабільність спадкового договору забезпечує його перевагу над заповітом у ситуаціях, коли відчужувач прагне гарантувати виконання своїх розпоряджень” [18, с. 248].

Проте спадковий договір поступається заповіту в гнучкості, адже його зміна чи розірвання можливі лише за взаємною згодою сторін або через суд, що ускладнює адаптацію до нових обставин. Крім того, на відміну від спадкування за законом, де враховується обов'язкова частка у спадщині (стаття 1241 ЦК України), спадковий договір дозволяє відчужувачу повністю виключити законних спадкоємців із процесу спадкування [24, ст. 1241]. На думку Д.П. Фіолевського, “така свобода розпорядження майном може

створювати конфлікти з інтересами неповнолітніх чи непрацездатних спадкоємців” [20, с. 58], що потребує додаткового правового регулювання.

Отже, спадковий договір вирізняється серед інших способів спадкування своєю договірною природою, наявністю взаємних зобов’язань сторін і стабільністю умов. Він є компромісом між свободою волевиявлення, притаманною заповіту, та імперативністю спадкування за законом, надаючи спадкодавцеві можливість не лише розпорядитися майном, а й забезпечити собі підтримку за життя.

Висновок до розділу 1

Дослідження загальнотеоретичних аспектів спадкового договору дозволило встановити його унікальність як правового явища, що синтезує риси договору та спадкового правонаступництва. Аналіз показав, що правова природа цього інституту зумовлена його здатністю регулювати відносини за життя сторін із відкладеним ефектом переходу майна, а історичний розвиток підтвердив його поступове визнання як відповіді на соціально-економічні потреби суспільства. Порівняння із заповітом і спадкуванням за законом виявило, що спадковий договір забезпечує більшу передбачуваність для сторін завдяки своїй двосторонній природі та чітким умовам.

Вивчення цих аспектів підкреслило, що спадковий договір є логічним продовженням еволюції цивільного права, спрямованим на забезпечення гнучкості у розпорядженні майном. Його поява в українському законодавстві стала результатом адаптації до сучасних реалій, де традиційні способи спадкування не завжди відповідають індивідуальним обставинам. Таким чином, перший розділ заклав теоретичну основу для розуміння спадкового договору як інструменту, що поєднує приватні інтереси з суспільною значущістю.

РОЗДІЛ 2. СТОРОНИ ТА ПРЕДМЕТ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

2.1. Суб'єкти спадкового договору: спадкодавець та набувач

Спадковий договір як двостороння угода передбачає наявність двох суб'єктів — відчужувача (спадкодавця) та набувача, які вступають у правові відносини на підставі взаємної згоди. Цивільний кодекс України визначає спадковий договір як угоду, за якою набувач зобов'язується виконувати розпорядження відчужувача, а після його смерті набуває права на майно, визначене договором [24, ст. 1302]. Особливості правового статусу сторін цього договору зумовлюють його специфіку в системі цивільно-правових відносин і потребують детального аналізу.

Відчужувач (спадкодавець) є особою, яка розпоряджається своїм майном на випадок смерті, встановлюючи при цьому певні обов'язки для набувача. Відповідно до законодавства, відчужувачем може бути будь-яка фізична особа, що має повну цивільну дієздатність, тобто здатна усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними [24, ст. 34]. Як зазначає З.В. Ромовська, “відчужувач у спадковому договорі виступає не лише як власник майна, а й як особа, що визначає умови його передачі, зберігаючи за собою контроль над ситуацією за життя” [16, с. 148]. Наприклад, літня людина може укласти спадковий договір, передавши квартиру сусіду за умови регулярного надання їй продуктів чи медичного догляду. Важливо, що відчужувач не втрачає права власності на майно до своєї смерті, що відрізняє цей інститут від договору дарування.

Набувачем у спадковому договорі може бути як фізична, так і юридична особа, що є суттєвою відмінністю від спадкування за заповітом чи законом, де спадкоємцями зазвичай виступають лише фізичні особи. Цивільний кодекс України не встановлює спеціальних вимог до набувача, крім загальної правоздатності [24, ст. 1302]. Це дозволяє укладати спадкові договори,

наприклад, з благодійними організаціями чи підприємствами, які зобов'язуються виконувати певні дії (ремонт будинку, сплата податків тощо) в обмін на майно після смерті відчужувача. В.С. Гопанчук підкреслює, що “широка суб’єктна свобода набувача робить спадковий договір універсальним інструментом для реалізації волі відчужувача” [5, с. 48]. Проте набувач зобов’язаний виконувати розпорядження, передбачені договором, інакше відчужувач має право звернутися до суду для його розірвання [24, ст. 1308].

Правовий статус сторін спадкового договору має свої особливості, пов’язані з їхньою взаємодією. Відчужувач, як правило, є особою, яка потребує певної підтримки чи послуг за життя, тоді як набувач — це особа, готова ці послуги надати в обмін на майбутню вигоду. О.В. Бондаренко зазначає, що “спадковий договір часто укладається між особами, які мають довірчі відносини, що забезпечує його соціальну спрямованість” [3, с. 91]. Наприклад, відчужувачем може бути одинока людина похилого віку, а набувачем — її опікун чи друг, який бере на себе обов’язки догляду. Водночас закон не забороняє укладення договору між сторонніми особами, що розширює його практичне застосування.

Особливу увагу слід приділити питанню дієздатності сторін. Якщо відчужувач втрачає дієздатність після укладення договору, це не впливає на його чинність, але може ускладнити контроль за виконанням умов набувачем. У свою чергу, набувач має бути дієздатним на момент укладення договору, оскільки він бере на себе активні зобов’язання. В.В. Луць наголошує, що “обмеження дієздатності набувача може стати підставою для визнання договору недійсним, якщо це вплине на його здатність виконувати розпорядження” [12, с. 256]. Наприклад, якщо набувач через хворобу не зможе доглядати за відчужувачем, договір може бути розірваний у судовому порядку.

Спадковий договір також враховує інтереси подружжя відчужувача, якщо майно перебуває у спільній сумісній власності. Згідно зі статтею 60 Сімейного кодексу України, майно, набуте подружжям під час шлюбу, є їхньою спільною власністю, а тому для укладення спадкового договору щодо такого майна потрібна згода другого з подружжя [17, ст. 60]. Я.В. Ярема зазначає, що “відсутність такої згоди може призвести до оскарження договору та визнання його недійсним” [28, с. 80]. Наприклад, якщо чоловік укладає спадковий договір щодо будинку без згоди дружини, вона має право звернутися до суду для захисту своїх майнових прав.

Отже, суб'єктами спадкового договору є відчужувач, який визначає умови передачі майна, і набувач, який бере на себе зобов'язання за життя відчужувача в обмін на майно після його смерті. Їхній правовий статус характеризується свободою вибору сторін, але з чіткими вимогами до дієздатності та врахуванням майнових прав подружжя. Цей інститут дозволяє гнучко регулювати відносини між сторонами, поєднуючи приватні інтереси відчужувача з практичними потребами набувача, що робить його цінним інструментом у цивільному праві.

2.2. Предмет спадкового договору: майнові права та обов'язки

Предмет спадкового договору є ключовим елементом, що визначає його зміст і правову природу, оскільки саме через нього реалізується воля відчужувача та встановлюються зобов'язання набувача. Відповідно до статті 1302 Цивільного кодексу України, предметом спадкового договору виступає майно, яке передається набувачеві після смерті відчужувача, а також пов'язані з цим майнові права та обов'язки сторін [24, ст. 1302]. Комплексний характер предмета цього договору вирізняє його серед інших цивільно-правових угод і потребує детального розгляду.

Основною складовою предмета спадкового договору є майно, яке відчужувач передає набувачеві. Це може бути як нерухоме майно (квартира, будинок, земельна ділянка), так і рухоме (автомобіль, цінні папери, гроші). Закон не встановлює вичерпного переліку такого майна, однак вимагає, щоб воно належало відчужувачеві на праві власності на момент укладення договору. Як зазначає Є.О. Харитонов, “предметом спадкового договору може бути будь-яке майно, що перебуває у цивільному обігу, за винятком того, яке вилучене з обігу чи обмежене в ньому” [22, с. 324]. Наприклад, відчужувач може передати набувачеві будинок із садом, але не має права включити до договору державне майно, яке йому не належить.

Важливою особливістю є те, що право власності на майно переходить до набувача лише після смерті відчужувача, а до того часу відчужувач зберігає повний контроль над ним. Це відрізняє спадковий договір від договору дарування, де право власності передається одразу. О.В. Дзера підкреслює, що “збереження права власності за відчужувачем до його смерті є гарантією того, що набувач виконає свої зобов’язання” [7, с. 410]. Наприклад, якщо особа уклала спадковий договір щодо квартири, вона може продовжувати проживати в ній, здавати її в оренду чи навіть продати, якщо договір не передбачає інших обмежень.

Другою складовою предмета спадкового договору є майнові обов’язки набувача, які він виконує за життя відчужувача. Ці обов’язки можуть бути різноманітними: від надання матеріальної допомоги (сплата комунальних послуг, купівля ліків) до особистих послуг (догляд, прибирання). Законодавство не обмежує перелік таких розпоряджень, дозволяючи сторонам самотійно визначати їхній зміст, якщо вони не суперечать нормам права чи моралі [24, ст. 1302]. Д.П. Фіолевський зазначає, що “гнучкість у визначенні обов’язків набувача робить спадковий договір адаптивним до індивідуальних

потреб відчужувача” [20, с. 59]. Наприклад, набувач може бути зобов’язаний доглядати за домашніми тваринами відчужувача чи підтримувати його бізнес до кінця життя.

Майнові права набувача, у свою чергу, виникають як результат виконання ним зазначених обов’язків. Основним правом є набуття права власності на майно після смерті відчужувача, однак договір може передбачати й додаткові права, наприклад, користування майном за життя відчужувача (проживання в будинку, використання автомобіля). В.М. Кравчук підкреслює, що “майнові права набувача у спадковому договорі мають відкладальний характер, але їхня гарантованість залежить від чіткості умов договору” [10, с. 125]. Якщо, наприклад, набувач не виконує своїх обов’язків (не доглядає за відчужувачем), він може втратити право на майно через розірвання договору в судовому порядку [24, ст. 1308].

Предмет спадкового договору також має враховувати інтереси третіх осіб, зокрема подружжя відчужувача. Якщо майно є спільною сумісною власністю подружжя, для його включення до договору потрібна нотаріально посвідчена згода другого з подружжя відповідно до Сімейного кодексу України [17, ст. 65]. О.М. Чорноус зазначає, що “відсутність такої згоди може призвести до визнання договору недійсним, що є частою проблемою нотаріальної практики” [25, с. 101]. Наприклад, якщо чоловік хоче передати будинок набувачеві без згоди дружини, остання може оскаржити договір у суді.

Спадковий договір може охоплювати як усе майно відчужувача, так і його частину, що дає змогу поєднувати його з іншими способами спадкування. Наприклад, особа може укласти спадковий договір щодо квартири з однією особою, а решту майна (дачу, автомобіль) передати спадкоємцям за заповітом чи законом. І.А. Бірюков наголошує, що “предмет спадкового договору є

ширшим за предмет заповіту, оскільки включає не лише майно, а й активні дії набувача” [1, с. 210]. Це забезпечує його практичну цінність у ситуаціях, коли відчужувач прагне не лише розпорядитися майном, а й отримати певні блага за життя.

Отже, предмет спадкового договору охоплює майно, яке передається набувачеві після смерті відчужувача, а також пов’язані з ним майнові права та обов’язки сторін. Його специфіка полягає у відкладальному характері переходу права власності, гнучкості визначення умов і необхідності врахування прав подружжя. Цей інститут дозволяє ефективно поєднувати інтереси відчужувача у забезпеченні свого життя з гарантією передачі майна конкретній особі.

2.3. Особливості спадкового договору у порівнянні з договором дарування та заповітом

Спадковий договір, договір дарування та заповіт є трьома основними інструментами, які дозволяють особі розпорядитися своїм майном у цивільному праві України. Проте кожен із них має свої особливості, що впливають на їхнє застосування залежно від мети, яку переслідує власник майна. Спадковий договір, урегульований статтями 1302–1308 Цивільного кодексу України [24, ст. 1302], вирізняється специфічними рисами, які роблять його унікальним порівняно з договором дарування та заповітом, і потребують порівняльного аналізу для з’ясування їхніх відмінностей і схожостей.

Однією з ключових особливостей спадкового договору є його двосторонній характер. На відміну від заповіту, який є одностороннім волевиявленням спадкодавця [24, ст. 1233], спадковий договір укладається за згодою двох сторін — відчужувача та набувача, що передбачає взаємні права й обов’язки. Як зазначає О.В. Кузьмін, “спадковий договір є консенсуальною

угодою, що поєднує в собі елементи зобов'язального права з відкладальним ефектом спадкування” [11, с. 70]. Наприклад, відчужувач може зобов'язати набувача доглядати за ним, а натомість передати квартиру після своєї смерті. У той же час договір дарування також є двосторонньою угодою, але спрямований на безоплатну передачу майна без умов чи обов'язків для обдарованого [24, ст. 717].

Момент переходу права власності є ще однією суттєвою відмінністю. У спадковому договорі право власності на майно переходить до набувача лише після смерті відчужувача, що зближує його із заповітом [24, ст. 1302]. Натомість у договорі дарування право власності передається одразу після укладення договору, якщо інше не передбачено угодою [24, ст. 719]. О.М. Мельник підкреслює, що “відкладальний характер спадкового договору дозволяє відчужувачеві зберігати контроль над майном за життя, на відміну від дарування, де він втрачає всі права” [13, с. 136]. Наприклад, особа може подарувати будинок синові й одразу втратити можливість там проживати, тоді як у спадковому договорі вона залишиться власником до кінця життя.

Щодо стабільності умов також простежуються відмінності. Заповіт може бути змінений або скасований спадкодавцем у будь-який момент без згоди спадкоємців [24, ст. 1254], що робить його гнучким, але менш надійним для потенційних отримувачів майна. Спадковий договір, навпаки, має вищий ступінь стабільності: його зміна чи розірвання можливі лише за взаємною згодою сторін або через суд у разі невиконання умов [24, ст. 1308]. Договір дарування після передачі майна взагалі не підлягає односторонньому скасуванню, за винятком випадків, передбачених законом (наприклад, невдячність обдарованого) [24, ст. 727]. С.В. Васильєв зазначає, що “стабільність спадкового договору забезпечує набувачеві впевненість у майбутній вигоді, але обмежує свободу відчужувача” [4, с. 82].

Предмет угоди є ще одним аспектом для порівняння. У спадковому договорі предмет включає не лише майно, а й обов'язки набувача, які він виконує за життя відчужувача, наприклад, надання матеріальної підтримки чи догляду. У договорі дарування предметом є виключно майно, що передається безоплатно, без будь-яких умов для обдарованого. Заповіт же визначає лише майно чи його частку, яка відійде спадкоємцям, без встановлення їхніх зобов'язань [24, ст. 1235]. Р.Б. Шишка підкреслює, що “наявність обов'язків набувача у спадковому договорі робить його соціально орієнтованим інструментом порівняно з даруванням і заповітом” [27, с. 150]. Наприклад, особа може передати майно за заповітом без умов, подарувати його безоплатно або ж укласти спадковий договір із вимогою догляду.

Форма укладення також має свої особливості. Спадковий договір і договір дарування щодо нерухомості вимагають нотаріального посвідчення [24, ст. 1304; ст. 719], що забезпечує контроль за законністю угоди. Заповіт також зазвичай посвідчується нотаріально, але допускає винятки, наприклад, посвідчення посадовою особою у віддалених місцевостях [24, ст. 1251]. О.В. Бірюков зазначає, що “нотаріальна форма спадкового договору є обов'язковою умовою його дійсності, що зближує його з даруванням, але відрізняє від заповіту за ступенем формальності” [1, с. 212].

Спадковий договір має перевагу в ситуаціях, коли відчужувач прагне поєднати передачу майна з отриманням певних благ за життя, чого не забезпечують ні заповіт, ні дарування. Наприклад, літня людина може укласти спадковий договір із другом, який доглядатиме її, замість того, щоб просто подарувати майно чи залишити його за заповітом без гарантій підтримки. Водночас він поступається заповіту в гнучкості, а даруванню — у швидкості передачі майна.

Отже, спадковий договір вирізняється двостороннім характером, відкладальним моментом переходу права власності, стабільністю умов і комплексним предметом, що включає обов'язки набувача. Порівняно з договором дарування він зберігає майно у власності відчужувача до смерті, а порівняно із заповітом — передбачає активну участь набувача за життя відчужувача, що робить його унікальним інструментом у цивільному праві.

Висновок до розділу 2

Аналіз суб'єктів і предмета спадкового договору показав, що його функціонування залежить від чітко визначених ролей відчужувача та набувача, а також від майнових прав і обов'язків, які складають його зміст. Установлено, що широка суб'єктна свобода, яка допускає участь як фізичних, так і юридичних осіб, робить цей договір універсальним, тоді як предмет, що охоплює майно й активні дії набувача, відображає його практичну спрямованість на забезпечення потреб відчужувача за життя.

Порівняння з договором дарування та заповітом виявило, що спадковий договір вирізняється відкладеним моментом переходу права власності та стабільністю умов, що забезпечує його перевагу в ситуаціях, коли потрібна гарантія виконання зобов'язань. Дослідження цього розділу продемонструвало, що спадковий договір є не просто механізмом передачі майна, а й способом організації взаємодії між сторонами, що ґрунтується на довірі та взаємній вигоді, що робить його незамінним у певних життєвих обставинах.

РОЗДІЛ 3. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

3.1. Нормативно-правове регулювання спадкового договору в Україні

Спадковий договір як правовий інститут у сучасному українському законодавстві отримав чітке нормативне закріплення, що забезпечує його функціонування в межах цивільно-правових відносин. Основою правового регулювання цього договору є Цивільний кодекс України, який визначає його поняття, порядок укладення, виконання та припинення. Проте регулювання спадкового договору не обмежується лише нормами ЦК України, а охоплює також інші нормативно-правові акти, що стосуються нотаріального посвідчення, прав подружжя та судового захисту прав сторін. Такий комплексний підхід дозволяє забезпечити стабільність і прозорість застосування цього інституту в практиці.

Головним джерелом правового регулювання спадкового договору є глава 90 Цивільного кодексу України, зокрема статті 1302–1308 [24, ст. 1302–1308]. Стаття 1302 ЦК України визначає спадковий договір як угоду, за якою набувач зобов’язується виконувати розпорядження відчужувача, а після його смерті набуває права на його майно [24, ст. 1302]. Стаття 1304 встановлює обов’язкову нотаріальну форму договору, а стаття 1308 передбачає підстави для його розірвання, зокрема через невиконання набувачем своїх зобов’язань [24, ст. 1304; ст. 1308]. Як зазначає Т.В. Боднар, “норми ЦК України створюють чіткий правовий каркас для спадкового договору, поєднуючи принципи свободи договору із захистом прав сторін” [2, с. 115].

Окрім Цивільного кодексу, важливу роль у регулюванні спадкового договору відіграє Закон України “Про нотаріат”. Згідно зі статтею 47 цього закону, нотаріуси зобов’язані посвідчувати спадкові договори, перевіряючи

правоздатність і дієздатність сторін, а також відповідність умов договору вимогам законодавства [9, ст. 47]. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений наказом Міністерства юстиції від 22.02.2012 № 296/5, деталізує процедуру посвідчення таких угод, зокрема вимогу про складення акта приймання-передачі майна після смерті відчужувача [15, п. 8.2]. О.М. Чорноус підкреслює, що “нотаріальне посвідчення є не лише формальністю, а й гарантією законності та захисту прав сторін у спадковому договорі” [25, с. 102].

Сімейний кодекс України також впливає на регулювання спадкового договору, особливо коли йдеться про майно, що перебуває у спільній сумісній власності подружжя. Стаття 65 СК України вимагає нотаріально посвідченої згоди другого з подружжя на укладення договору щодо такого майна [17, ст. 65]. Наприклад, якщо відчужувач хоче передати будинок, набутий у шлюбі, набувачеві, без згоди чоловіка чи дружини договір може бути визнаний недійсним. Я.В. Ярема зазначає, що “ця норма є важливим механізмом захисту майнових прав подружжя, але ускладнює укладення спадкових договорів у певних випадках” [28, с. 81].

Додаткове регулювання забезпечується підзаконними актами та роз’ясненнями судової практики. Постанова Пленуму Верховного Суду України “Про судову практику у справах про спадкування” від 30.05.2008 № 7 роз’яснює застосування норм щодо спадкових договорів, зокрема щодо їх співвідношення із заповітом та правами на обов’язкову частку у спадщині [14, п. 28]. Наприклад, у разі наявності заповіту, складеного після спадкового договору, перевага надається договору, якщо він не був розірваний за життя відчужувача [24, ст. 1307]. В.В. Луць наголошує, що “постанова Пленуму сприяє уніфікації судової практики, але не вирішує всіх питань, пов’язаних із застосуванням цього інституту” [12, с. 258].

Нормативно-правове регулювання спадкового договору в Україні спрямоване на забезпечення балансу між свободою волевиявлення відчужувача та захистом прав набувача й інших зацікавлених осіб. Проте деякі аспекти, як-от можливість включення до договору майбутнього майна чи чітке визначення меж обов'язків набувача, залишаються недостатньо врегульованими. В.М. Кравчук зазначає, що “чинне законодавство потребує уточнень, щоб уникнути неоднозначного тлумачення умов спадкового договору в практиці” [10, с. 126]. Наприклад, якщо відчужувач зобов'язує набувача “доглядати” за ним, закон не конкретизує обсяг цього догляду, що може призводити до спорів.

Отже, нормативно-правове регулювання спадкового договору в Україні базується на нормах Цивільного кодексу, Закону “Про нотаріат”, Сімейного кодексу та підзаконних актів, які разом створюють правову основу для його укладення та виконання. Ця система забезпечує чіткість і законність угод, але залишає простір для вдосконалення, особливо щодо деталізації умов і захисту прав сторін.

3.2. Проблеми та перспективи вдосконалення законодавства про спадковий договір

Спадковий договір, попри своє чітке нормативне закріплення в Цивільному кодексі України, стикається з низкою проблем у практичному застосуванні, що зумовлені як прогалинами в законодавстві, так і неоднозначністю судової практики. Ці недоліки обмежують його ефективність як інструменту регулювання майнових відносин і потребують удосконалення правового регулювання для забезпечення балансу інтересів сторін та підвищення доступності цього інституту для громадян.

Однією з основних проблем є недостатня деталізація умов спадкового договору в законодавстві. Стаття 1302 ЦК України визначає його як угоду, за якою набувач виконує розпорядження відчужувача, але не конкретизує, які саме обов'язки можуть бути включені до договору та як оцінювати їх виконання [24, ст. 1302]. Наприклад, якщо відчужувач зобов'язує набувача “доглядати” за ним, виникає питання, що саме вважати належним доглядом — щоденні візити чи лише періодичну допомогу. О.М. Мельник зазначає, що “відсутність чітких критеріїв оцінки виконання обов'язків набувача часто призводить до судових спорів і суб'єктивного тлумачення умов” [13, с. 138]. Це створює невизначеність для сторін і ускладнює захист їхніх прав.

Ще однією проблемою є співвідношення спадкового договору з правами спадкоємців на обов'язкову частку у спадщині, передбачену статтею 1241 ЦК України [24, ст. 1241]. Закон не уточнює, чи може спадковий договір обмежувати права неповнолітніх чи непрацездатних утриманців відчужувача. Наприклад, якщо особа передала все майно за спадковим договором сторонній особі, це може залишити її дітей без спадщини, що суперечить принципу соціальної справедливості. Я.В. Ярема підкреслює, що “неврегульованість цього питання створює конфлікт між свободою розпорядження майном і захистом законних спадкоємців” [28, с. 82]. Судова практика в таких випадках є неоднозначною, що вимагає законодавчого уточнення.

Труднощі виникають і з включенням до спадкового договору майбутнього майна. Чинне законодавство не дає прямої відповіді, чи може відчужувач передати майно, якого він ще не має, але планує придбати (наприклад, будинок, що будується). В.С. Гопанчук зазначає, що “обмеження предмета договору лише наявним майном звужує можливості його використання, особливо для молодших осіб, які хочуть планувати своє майбутнє” [5, с. 49]. Це знижує гнучкість спадкового договору порівняно з

іншими правовими інструментами, такими як заповіт, де майбутнє майно може бути враховане.

Проблемою є також недостатня обізнаність громадян про спадковий договір і складність його укладення. Обов'язкова нотаріальна форма, передбачена статтею 1304 ЦК України [24, ст. 1304], та необхідність згоди подружжя за статтею 65 СК України [17, ст. 65] ускладнюють процедуру, особливо для осіб у сільській місцевості, де доступ до нотаріусів обмежений. О.В. Бондаренко вказує, що “низька популярність спадкового договору пов'язана з бюрократичними бар'єрами та недостатньою просвітницькою роботою” [3, с. 92]. Наприклад, багато людей обирають заповіт через його простоту, не знаючи про переваги спадкового договору в забезпеченні догляду за життям.

Перспективи вдосконалення законодавства про спадковий договір пов'язані з усуненням зазначених проблем. По-перше, доцільно доповнити Цивільний кодекс нормами, які б визначали мінімальні вимоги до розпоряджень відчужувача та критерії їх виконання. Наприклад, можна встановити, що обов'язки набувача мають бути конкретними й вимірюваними (надання певної суми щомісяця, кількість візитів тощо). О.В. Кузьмін пропонує, щоб “законодавець розробив типові форми спадкових договорів, які б спростили їх укладення” [11, с. 72]. Це підвищило б доступність інституту для громадян.

По-друге, необхідно врегулювати питання обов'язкової частки у спадщині. Одним із рішень могло б стати запровадження норми, яка б дозволяла спадкоємцям оскаржувати спадковий договір лише у разі доведення його укладення з обманом чи примусом. Т.В. Боднар вважає, що “баланс між свободою договору та захистом спадкоємців можливий через чітке визначення пріоритету спадкового договору над іншими способами спадкування” [2, с.

116]. По-третє, доцільно дозволити включення майбутнього майна до договору за умови його чіткої ідентифікації, що розширить сферу застосування цього інституту.

Судова практика також могла б сприяти вдосконаленню шляхом уніфікації підходів до спорів про спадкові договори. Наприклад, роз'яснення Верховного Суду щодо оцінки виконання умов чи захисту прав подружжя допомогли б усунути неоднозначність. В.М. Кравчук наголошує, що “законодавчі зміни мають супроводжуватися підвищенням правової культури населення через інформаційні кампанії” [10, с. 128].

Висновок до розділу 3

Дослідження правового регулювання спадкового договору засвідчило, що чинна нормативна база, зокрема Цивільний кодекс України, створює достатні умови для його укладення та виконання, однак містить певні недоліки, які ускладнюють його практичне застосування. З'ясовано, що нотаріальна форма та врахування прав подружжя забезпечують юридичну чистоту угоди, але недостатня конкретизація умов і конфлікти з правами спадкоємців на обов'язкову частку залишаються викликами для правозастосування.

Перспективи вдосконалення законодавства пов'язані з уточненням норм і підвищенням доступності цього інституту, що може сприяти його ширшому використанню в суспільстві. Аналіз проблем показав, що спадковий договір має потенціал стати більш ефективним за умови усунення бюрократичних бар'єрів і підвищення правової обізнаності громадян. Таким чином, цей розділ підкреслив необхідність подальшого розвитку законодавчої бази для повного розкриття можливостей спадкового договору в сучасних умовах.

ВИСНОВОК

Проведене дослідження спадкового договору як інституту цивільного права України дозволило комплексно проаналізувати його сутність, місце в системі спадкових відносин, а також особливості правового регулювання та практичного застосування. У ході роботи ми дійшли до розуміння того, що спадковий договір є унікальним правовим інструментом, який поєднує в собі елементи договірної та спадкової права, надаючи особі можливість не лише розпорядитися своїм майном на випадок смерті, а й забезпечити собі певні блага за життя.

У першому розділі ми з'ясували, що спадковий договір має двоїсту правову природу, яка обумовлює його відмінність від інших способів спадкування. Вивчення його історичного розвитку показало, що цей інститут еволюціонував від звичаєвих домовленостей до формалізованого механізму, закріпленого в сучасному законодавстві України, відображаючи як національні традиції, так і вплив європейських правових систем. Співвідношення з іншими способами спадкування, такими як заповіт і спадкування за законом, виявило його переваги в стабільності умов і можливості встановлення взаємних зобов'язань.

Другий розділ розкрив особливості сторін і предмета спадкового договору. Ми зазначили, що суб'єктами договору можуть бути як фізичні, так і юридичні особи, що розширює коло потенційних набувачів порівняно з традиційним спадкуванням. Предмет договору, який включає майно та пов'язані з ним права й обов'язки, виявився ключовим елементом, що забезпечує його соціальну спрямованість, наприклад, через можливість зобов'язати набувача доглядати за відчужувачем.

Третій розділ дозволив нам оцінити стан правового регулювання спадкового договору та виявити його проблемні аспекти. Ми зрозуміли, що

чинне законодавство, зокрема Цивільний кодекс України, Закон “Про нотаріат” і Сімейний кодекс, створюють міцну основу для функціонування цього інституту, однак залишають невирішеними питання деталізації умов, захисту прав спадкоємців на обов’язкову частку та включення майбутнього майна. Аналіз проблем показав, що ці прогалини призводять до спорів і ускладнюють практичне застосування договору, особливо в умовах низької правової обізнаності громадян.

У процесі дослідження ми вивчили не лише теоретичні основи спадкового договору, а й його практичну значущість у сучасному суспільстві. Ми дійшли висновку, що цей інститут є важливим інструментом для осіб, які прагнуть гарантувати передачу майна конкретній особі за умови виконання певних обов’язків, наприклад, догляду чи матеріальної підтримки. Разом із тим, його потенціал залишається недостатньо реалізованим через законодавчі недоліки та обмежене використання в повсякденній практиці. Проведений аналіз підкреслив необхідність подальшого розвитку правового регулювання, щоб спадковий договір став більш доступним і зрозумілим для громадян, відповідаючи їхнім потребам у гнучкому плануванні майнових відносин.

Таким чином, дослідження спадкового договору дозволило нам не лише поглибити розуміння його правової природи та місця в системі цивільного права, а й усвідомити його соціальну роль як засобу забезпечення інтересів осіб, які потребують підтримки за життя. Ми переконалися, що вдосконалення законодавства та підвищення правової культури сприятимуть ширшому застосуванню цього інституту, роблячи його важливим елементом правового регулювання спадкових відносин у майбутньому. Ця курсова робота стала для нас можливістю не лише систематизувати знання з цивільного права, а й запропонувати власний погляд на шляхи розвитку спадкового договору в Україні, що може слугувати основою для подальших наукових пошуків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1 Бірюков І.А., Заїка Ю.О. Цивільне право України: Загальна частина: підручник. Київ: КНТ, 2018. 456 с.
- 2 Боднар Т.В. Спадкування за законом і за заповітом: співвідношення з іншими інститутами. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2018. Вип. 50. С. 112–117.
- 3 Бондаренко О.В. Особливості правового регулювання спадкового договору в Україні. Юридичний вісник. 2020. № 4. С. 89–94.
- 4 Васильєв С.В. Історичний розвиток спадкового права в Україні. Вісник Національної академії правових наук України. 2019. № 2. С. 78–85.
- 5 Гопанчук В.С. Спадковий договір як форма розпорядження майном: порівняльний аналіз. Право і суспільство. 2021. № 3. С. 45–50.
- 6 Дзера О.В., Кузнєцова Н.С. (ред.). Цивільне право України: Загальна частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 584 с.
- 7 Дзера О.В., Луць В.В. (ред.). Цивільне право України: Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 672 с.
- 8 Заїка Ю.О. Становлення і розвиток спадкового права в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2007. 210 с.
- 9 Закон України “Про нотаріат” від 02.09.1993 № 3425-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 39. Ст. 383. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12> (дата звернення: 21.03.2025).
- 10 Кравчук В.М. Проблеми правового регулювання спадкових договорів в Україні. Часопис Київського університету права. 2022. № 1. С. 123–129.
- 11 Кузьмін О.В. Спадковий договір у системі цивільно-правових договорів. Юридична наука. 2020. № 5. С. 67–73.

- 12 Луць В.В. Цивільне право України: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. 512 с.
- 13 Мельник О.О. Судова практика у справах про спадкові договори: аналіз проблем. Право України. 2021. № 6. С. 134–141.
- 14 Постанова Пленуму Верховного Суду України “Про судову практику у справах про спадкування” від 30.05.2008 № 7. Вісник Верховного Суду України. 2008. № 6. С. 12–18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08> (дата звернення: 21.03.2025).
- 15 Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений наказом Мін’юсту від 22.02.2012 № 296/5. Офіційний вісник України. 2012. № 15. Ст. 567. URL: <https://minjust.gov.ua> (дата звернення: 21.03.2025).
- 16 Ромовська З.В. Спадкове право України: підручник. Київ: Алерта, 2016. 320 с.
- 17 Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21–22. Ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення: 21.03.2025).
- 18 Спасибо-Фатеева І.В. Договори в цивільному праві України: підручник. Харків: Право, 2017. 512 с.
- 19 Стефанчук Р.О. (ред.). Цивільне право України: Особлива частина: підручник. Київ: Ін Юре, 2020. 672 с.
- 20 Фіолевський Д.П. Спадковий договір: правова природа та особливості укладення. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2019. Вип. 38. С. 56–61.
- 21 Харитонов Є.О. Спадковий договір у цивільному праві України. Вісник Одеської національної юридичної академії. 2004. № 1. С. 45–52.

- 22 Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Цивільне право України: підручник. Одеса: Юридична література, 2018. 896 с.
- 23 Харитонов Є.О. (ред.). Цивільне право України: Договірне право: підручник. Одеса: Фенікс, 2018. 456 с.
- 24 Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 21.03.2025).
- 25 Чорноус О.М. Проблеми застосування спадкового договору в нотаріальній практиці. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2020. Вип. 71. С. 98–104.
- 26 Шишка Р.Б. Історичні аспекти розвитку спадкового права в Україні. Юридичний журнал. 2016. № 3. С. 34–40.
- 27 Шишка Р.Б. (ред.). Історія цивільного права України: підручник. Харків: Право, 2015. 320 с.
- 28 Ярема Я.В. Спадковий договір: проблеми вдосконалення законодавства. Право і держава. 2023. № 2. С. 78–84.